

Tandori Dezső

Nem hogy „mi”, de hogy mi „nem”

Ön- és köztanulmány

Egy-egy írás története olykor nem írodásával kezdődik, hanem hogy végül hova írják.

Sem külön megtisztelni nem akarok fórumokat, sem magamat ily látszatba keverni. (Hogy attól függ, amerre – s hogy merre! – lendül, hol kerül helyére, vagy hol csak úgy „lóg” aztán. A dolog. Az írás.)

És mégis.

Ezzel itt hosszasan haboztam.

S még címe is lett volna más.

Végül ez lett; és itt van.

Csak még én nem tudom, mi is. Mert innen írom.

Csekélység, hogy „rőla” beszélek.

Hanem hát: már ennyi is üdvre emel ki az irodalmi értéktanulmányosdi olykor közepesnél alig jelentősebb szikrákat villogtató fényteréből; s ezért nem írhattam „válasznak” ezt egy – kikereshető, hol s kitől jelent meg – „A jelentésvesztés poétikája” című (hangzatos cím, ah, irigylem ezt az összefoglalókészséget) dolgozatra, holott igencsak tettem volna.

Ekképp pár tényező itt eltolódik, pár dolog jobban előjöhethet. Hanem egy-egy írás valódi haszna tényleg az: megmenti íróját, kimentti „búvabeleül”, vagy honnét; Arany mondja, s így idézem én a *Siralmat*, hogy amit nagyon szeretünk, magunkévá/hoz *hasonítjuk* (nem „hasonlítjuk”!), s kis modifikálással idézgetjük.

*

(Hogy a dolgok mily reménytelenek, magam is mindkétszer „hasonlítjuk”-ot kezdtem gépelni!)

Még a címről: persze. Meg nem mondhatom, hogy „nálam”, „velem”, „általam” (eleve nagyképű, magabízó szavak, nem jut eszembe... na... nagyralátóak, ez az) mi fejeződik ki, mi van jelen; sokszor idéztem már egy pályatársam „Hogyan írnak az írók?” Karinthy utáni viccét. Vagy harminc társam közül nekem szánta ezt a szerző, e nagyon pontosat: „Tandori – megvan.”

Ezzel az írással is hát: remélem, megint megvoltam egyszer. (Ld. Füst Milán, hogy mind ez volt etc.)

Vagy a magam Kormos-vice rá: „Ez mind én voltam. Vackor.”

* *

Ily bájos ez itt nem lesz.

Pardon, inkább bajos. Jó érzés benne, hogy – pardon újra – haza írom. Nem haza beszélek. Az író ne haza beszéljen. Ellenben üdve, ha van olyan, hogy „haza ír”.

Igaz, ha van szellembirodalom, minden sikerültebb, „valamire jó” (Illyés) írás ennyi: „Írtam haza, hé, halljátok? Írtam.” (Haza.)

Talán a legszebb haza-fogalom. Haza a magasbanⁿ.

Érdekes, magunk sosem vagyunk az „n”-ediken. Mindig csak az, ahová írunk, lehet ott. Otthonunk, az. (Antonin Artaud-nak is van. Poe-nak.) Az írás így nem annyira a megállapítások, inkább a fürkészés művészete. Ahogy Tóth Menyhért, az én Veszelszky Bélám, Seurat etc. kerestek valamit pontjaikkal. Pointillizmus – de nem poén az ejtés. Haza írok, ennek csak átmeneti állomása a lap, melynek hasábjaira.

(Na, remélem oda.)

* * *

Jelenti ez az itteni cím azt is, amit Ottlik úgy idéz, hogy „Non est volentis...”

Vagy Szép Ernő: „Ha én azt tudnám”. (Minek élek, mi a legjobb, mi lesz velem stb.)

A dolgozat, mely elindította igyekvésemet, olyan, mintha tudná, helyesen mondja, amit mond, beletalál vele.

A végén közlöm, melyik dolgozatról van szó.

Mellesleg más dolgozatokra is ki fogok térni. Ezeket könnyű szívvel említhetem: *Elek Tibor: Az irodalmi siker természetrajza (?)*, *Új Forrás*, 2003/8.; *Radnóti Sándor: Balassa Péter halálára*. *Holmi*, 2003/augusztus; *Márton László: Katharzis helyett tudomásulvétel* (Balassa Péterről etc.).

E három dolgozat, bár valami feltűnik az Olvasónak, mi is ez, közös tárgyat érint. Az előttük csak rejtelmesen említett: nem.

„A Dolgozat”, így jelölöm. (A másik három írást szerzőjükkal.) V. A „Jelentésvesztés” ez is elképzelhető hivatkozási kód.

* * * * *

Másutt kezdem.

Radnóti Zsuzsa könyvének kapcsán Takács Ferenc kiemeli kritikájában, hogy Nádás Péter már nem vallja drámaírónak magát.

A *Premier* című igen jeles folyóiratban Kornis Mihály (aki a „Tandori – megvan”-t írta régebben) arról vall, hogy a színházért ő egyre kevésbé rajong.

Ez az ő dolguk, mondhatnók.

Ellenben jelek rá, hogy dolgok változnak.

Ami nem változott: ehhez Márton Lászlót kell idéznem.

* * * * *

„Balassa Pétert először 1979. augusztus végén láttam”, írja Márton László, s tovább is az ő szövege jön az idézőjel zárásáig, „a régi Mozgó Világ főszerkesztő-helyettese... által szervezett siklói találkozón. Ez a találkozó az újabb

magyar irodalom történetének egyik igen fontos mozzanata, bár tudomásom szerint ritkán (vagy éppen soha) nem esik szó róla.”

Ügyetlen mondat? A „nem” így nem értelmes? Helyesen (soha nem esik szó róla, vagy csak ritkán; ritkán esik szó róla, vagy épp soha), igen, tartalma szerint értjük, magam itt végképp nem kötözködöm. Sőt.

Essen szó róla. Így nyilván Márton.

Tovább: „Kulin összehívta Siklóstra azokat az (akkor harmincas éveikben járó) irodalomtörténészeket, esztétákat és kritikusokat” (tragikusan, mindent átfedően pontos, nem is mondom, hogy „T. Dezső megirigyelhetné az alaposságot”, ahol a „T. Dezső” nem én vagyok, persze; az illető T. Dezső már nem él), „akik a következő két évtized irodalmi diskurzusait alakították és vezényelték.” (Ergo annak a T. Dezsőnek nem is kellett úgy erőltetnie, hogy „ej, újságok, minek annyit ezt a Tandorit?”) S a többi. Most jön Balassa.

„Azóta is úgy látom” (így Márton), „ott, a siklósi találkozáson *dőlt el, milyen lesz a következő évek magyar irodalma, pontosabban*” (ez az, Márton, bravó, ragyogó, s ezt „pozitívan” értem, dehogyan gunyorosan; különben is az a véleményem a magyar irodalom főleg újabb korának örök viccelődéséről, hogy amit nem értünk, azt vicceljük el, vagy ahol nincs bátorságunk, ahol nem érdekünk, hogy nyíltan kimondjuk; itt ne fogjunk semmit Wittgensteinre) „*ki hogyan fog beszélni róla.*”

Ez így is lett. Volt az elmúlt évtized (az elmúlt kb. 24 év) magyar irodalma olyan, amilyen, azért csak beszéltek róla egyre úgy, ahogy beszéltek.

Hogy ne nyújtsam soká: Nádas és Kornis megállapítása (saját magukról) ezért érdekes. Minden változik, csak a siklósi besorolások nem. Magam nem azért írok erről, mintha ma már különösebben érdekelne az ügy. Azért se, mert volt, amikor csaknem „belepusztultam”, belepusztítottam magam... Nem, erről azért beszélek, mert ez...

Ez tény. Egy tárgy. (Sic.)

* * * * *

„Éppen Balassa mondta”, így Márton (s térek rá a lényegre én), „akkor és ott, hogy az irodalom nem művek halmaza”... pardon, hogyan értsem ezt? Dürrenmatt műveinek összessége nem „az” irodalom, már Dürrenmattot, Svájcot, a világot illetően? Schilleré... elég. Halmaz? Ergo nem a mű, „+a mű+a mű+... Hanem mi akkor? Itt ez megmondható.

„... hanem konszenzus”.

Ennél felháborítóbbat, butácskábbat, ellenben ahogy a gyakorlatba átvitték: cinikusabbat nem hallottam még. Alig emlegetik Siklóst, aha. A hatalom helyett bevezetett önkény elvét?

Le sem vezetem azokat az erővonalakat (nem ettem kefét, nem akarok én ebbe annyira belemenni; csak épp valaki olyan vagyok, aki ennek a konszenzusosdinak a lelki gulágosdíjából, tudati ólomkamráiból megjöttem, szépen – és továbbra is Siklós szellemében megítélve – megvagyok, ergo ezt nem vitának kérem, hanem egy majdnem belepusztult, már vigyorgó, de továbbra is tanács-talan és e kérdésben tehetetlen illető beszámolójának), azokat az erővonalakat, melyeket Siklós, mintegy az irodalmi koszorúsfiúk etc. jóvoltából lelkesen kiraj-

zolt. Nyilvánvaló: sok-sok valórt (jelleg, modust, értékfelét, szólásmikéntet), mely a magyar dolgozó, körüti, széplelkű, féltudósi stb. népek kellett, magam nem szolgáltatathattam volna. Egészen másféle, egyebekre való és valló (brr) író vagyok, azt hiszem. De állj.

Csak azt nem mondom, hogy mi „vagyok”. Annyit próbálok, mi „nem”. Azokat, akiket a konszenzus, mint (azóta elavult) célok, azóta kihűlt ihletődések stb., semmiképp sem már e mai globalizált vagy nemzetült világ érdekében használhatónak tartott, felkapták, elkapatták, s még csak el sem koptatták mindenkor.

Bizonyos „érzületi” irodalomszemlélethez (meg politizáláshoz stb.) az Illyés által is lekezelt „honnan jössz”, az kell; ergo semmi többlet, semmi „hova mész”. Plusz csak ott kell, ahol indulataink nem érzületiek, hanem (meg is fékeződve azonnal) tárgyiak, szakszerűek.

Siklós nem lehetett valami rettentően szakmai.

Márton: „Ennek értelmében állítható, hogy a siklósi találkozó résztvevői találták ki az új magyar prózát, illetve döntöttek úgy, hogy a líra elvesztette vezető szerepét...”

Megáll az ész! Nem a líra miatt, bánom is én a lírát, így.

„...egyáltalán, tudomásom szerint ez volt az első olyan irodalmi tanácskozás Magyarországon, amely a szakmai és a politikai felsőbbség irányítása nélkül zajlott...” (No, *ennyi* derekas benne tényleg, csak némely emberek gyanúba foghatók, hogy némely tanok messze meghatározták gondolkodásukat, s legfőkébb annak kontráit adták, de nem „független másilyenséget”. A „kinevetem”, messze elmarad – s az idő tájt már nem is fenyegetett a József Attila által is, később az olasz vidékeken, Boszniában etc. mégis megvalósult borzasztó halál-nem – a „le se tojom” alapérzületétől. Bár ilyet sem akarok állítani.)

(„Voltak is botrányos jelenetek bőven” idézi a szemtanú Márton, „részegség-ből, feltűnési viselkedéséből és hatalomvágyból kifolyólag.”) Márton zárja a zárjelet, én az idézést.

* * * * *

Nem is vitás, fontosak az ilyen összejövések. Pláne a hatalomtól (kfm, kfm, biztos nem infiltrálva) függetlenül, akkor s ott. Nem is elemzem Márton dolgozatát tovább. Mondom, csak tényekről beszélek. Márton írása nekem nem tény. Csak segédegyenes, és nem hipotézishez, hanem saját tapasztalataimhoz.

Magam azóta sem tudtam-tudok visszatérni a diskurzusba. Bár onnét már 1976-ban kikerültem.

* * * * *

Erről csak nagyon röviden. Nem „rólam” van szó. Hanem az irodalomértékelés mikéntjéről.

A szinte ellenemre kiugratott „Hamlet” (Egyetlen) és a hatalom által szintén elváltoztatásra ítélt című „Egy talált tárgy megtisztítása” (jó, ma József Attila a legidősebb, de engem sok egyéb kényszerem mellett ezért is a frász tört; az eredeti cím „A. Rimbaud a sivatagban forog” lett volna, s könyv így is épül,

sebaj. Törlesztés „bűneimért”), igen, egyáltalán nem azon a helyen áll szerény „mindösszegemben” (Tandori-összes, ahogy „A Dolgozat” a végén aposztrofálja, hogy t.i. rajongók se nagyon olvassák azt sorról sorra – hah! hát a rajzversek? etc., sorról sorra?) –, hanem „mint jelenség... vagyok érdekes”, idézem a magam szavaimmal, hogy rövidre fogjuk a dolgot.

Erős dolog, így esni nekem, itt, most. Bár ebből az „itt” (Siklós etc.) nem is oly furcsa. Tehát már *A mennyezet és a padló* c. nem sandáskodó, nem aktualizáló, „medvékről és stb. szóló, ah” verskötetem után eljött az, hogy én nem leszek használható, érdekes nem vagyok. Ld. a líra elvesztette... Mily tudományos! Mily tartható. Sokszor emlegettem közös kicsúfoltatásunkat az Ifjak körében, Juhász Ferencsel, megjegyzem, eltérőbb jellegű két író nem kell, de – ezt is írtam – egy később első két kötetemet újra magasztaló kritikus kimondottan kettőnk bornírtságáról írt komoly napilapban. Az illető igencsak marxista – nálam nem szitokszó, csak bemérés – alapokról indult, hagyjuk. Marxista?

Hegeliánus, lukácsista etc. Így értettem. Maximum: *kontra* volt, de nem új szemléletű, nem igazán más. Ellenzékieskedésével is ízig kötődő. Hagyom.

Tehát nem lepott meg (líra elvesztette etc.), hogy prózaköteteimet is elsinkófálták (értékelés dolgán), nem is engedi a jó ízlés, hogy emlegessem a „Miért élnél...”, a „... koalák ...” nacionálóját. *A meghívás fennáll* kötetemmel pedig (én Szigetvárt tudtam, nem Siklóst, de tényleg nem sok szó esett róla...!!) kimondottan vesztesnek szavaztak meg. Ezek alkalmasint tények.

Nem kellett.

* * * * *

Mivel ez az írás nem rólam szól (bbbrrrrrrr, e kifejezés), hagyom is, miként látom pályámat én, és azt végképp unalmas lenne elsorolni, mit hogyan mellőztek (Siklós!), szállítottak érték-alá, futottakmégeztek meg... konkrétumokkal fejezném be, s ezt is teszem.

Eredetileg jobban ki akartam volna térni Elek cikkére, de nem. Igen sok tanulsága (az ő dolgozatának) ez a siklósiasság... mije...? Bírálata? Megmenthetetlen mondat. A siklósiasságból fakad. A tényállások sora, mármint, amit feltár. Meg abból, hogy állítólag (?) ma nem olvasnak. Nyilván. Így találhatja fel épp Elek lapjában H. Zs. költő nevem említése nélkül az igazán jellegzetes „Szonettkosz.” címet, holott hát ez megvolt, nem is dézsávű. Egy dézsányi idő telt el. Br!

Így megy ez.

Majdnem Elek lapjába írtam ezt a cikket. Valahogy mégis: „haza írok”. S lettek e hasábok.

Nem a „Szonettkosz.” miatt.

* * * * *

„Drága Szüleim, fázna füleim...”

Nagyobb jelentősége e dolgozatnak nincs. Már annyiból, hogy olyan nagy bajaimat panaszolnám fel. Panaszkodni különben is csak a győztesnek szabad. Hogy mondhatni ilyet: hagyjatok eztán is a diskurzusból? Ne halljak rólatok? (A legjobb lenne; menne is.) Hanem.

Nekem a vesztes pozícióját saccolták meg.

„A Dolgozat”, *A jelentésvesztés poétikája* a *Bárka* 2003. évf. hasábjain jött. Ezért lett volna jó picit vitatkozni vele, hangsúly-eltolódásokat igazítani, saccolgatni nekem is, hátha így, mégse úgy. Ott.

De ahogy a befejezést is láttam, tul. képp. két kötet stílusjegyeinek (nyelv! hagyjuk már a mondatot és a nyelvet! ne hagyjuk, persze, csak ne ennyire ilyen szerepben) elemzése után egy összerántott, hurokszerű, lasszós mondat (csoport) elintézi szerénységem (személyem) teljes tárgyát, az *inkább jelenségnek tartják*-félével, már azért azt kellett mondanom, ne így. „Ne mán.” (De utálom ezeket a kifejezéseket.)

Radnóti tanulmánya nem fér ide (Balassa dolgairól, s ezzel kapcsolatosan a magyar ideológia irányulásairól; hiszen ideológiai volt a hatalmi alaphelyzet, a siklósiasság, a „független” voltukat szabad idejükben, praktikusabb dolgaik intézése után előrevő irodalmárok, esztéták, kritikusok nagy többségének a micsodája is, micsodája? hozzáállása, érzülete, katyvaszolósa, érdeknézése, baráti csoporthoz tartozása... Elek remek megállapításai az *Új Forrás* hasábjain, Balassáról Radnóti meg más cikkbe tartozhatóan ír, nem az én dolgom, szép dolgozat az, ahogy van, már ahogy van), rátérek a kisszerű tárgyra. „A Dolgozat”.

* * * * *

Payer Imre dolgozata. Lelke rajta, meg van írva rendesen. Csak...

Először valami lírán kívüli általánosság ragadta meg a figyelmemet. Ijesztően. Közbevágók.

(Ebbe is beleszólók. Nem a líra-szakmai elemzések érdeklík dolgozatomat. Nevetséges volna, a hagyma hámozása... a kés agyonélézése. Kik-kik azt gondolnak esztétikailag, amit akarnak.)

(Nem tudom, „mi” az, amit írok. Csak hogy mi „nem”).

Mivel oly makacsul kívül vagyok (ki vagyok rekesztve) az engem illetető tényleges diskurzusból (mint független tényező; s kedves butaságokként olyasmik hangzanak el, hogy mindenki becsül, még a hitvány emberek is, de senki se nagyon szeret... értsd, értékelésem körül semmi baj! hah), hát nagyon fontos, hogy egy oly szép hosszú, értelmes cikk, amilyen a Payer Imréé, valóban megfelelően szóljon tárgyáról. Az ügy érdekében az lenne.

Rengeteg mindenféle nem térek ki. Például, hogy mint Márton idézi, Balassa becsült engem. „Tandori nem játék”... de valamiféle rendszercáfolat (anno). Jó. Erről mindjárt. Szeretett is, tudom. S nem „egy öreges pasas morfondírozása” mindez. Remélem, ahogy majd fejemhez kapkodhatok, az bizonyítja ezt.

Az ütött meg, amit Payer rögtön az elején ír. Tessék: „Könczöl Csaba... szerint az antiköltészet, amit Tandori művel” (megj. *Egy talált tárgy megtisztítása*, 1973-at írunk) „azért autentikusabb a hagyományos líránál, mert...” Mindegy miért, s hogy az-e, olyan-e. De: „leleplezi a társadalomban zajló eldologiasodást...” (Csudát. Semmit se leplez le. Bizonyos tartalmak, érzetek, jellegek a „rég” líra nyelvén nem voltak elmondhatók általam, s minek ismételttem volna, enyhe variánsokban a régieket, adódott ez. Ki tudja, Seurat-nak miért adódott a

pointillizmus etc. Mindig addig merészkedtem azonban e „poétikai” elemekkel, míg a megfejthetőség határain nagyon túl nem lógtak, míg tehát a nem racionális racionálisan kifejezhető volt. Az ellenőrizetlen „csak mert a művész mondja, rajzolja etc.”, már igaz is – nem volt kenyerem. Sőt. Nagyon nem. Mindig van megfejtés nálam. Kb. mindig.)

Az általános „aktuális szint(en maradás, ott tartottság)”, hogy bikkfanyelven szóljak én is, a „senki sem olvas” stb. elvei-áltényei természetesen nehezítették az elkényelmesített, örök-politikus, kávéházi, kocsmai, itt-és-most aktualizáló tudatot, felfogóképességet... ezzel is vesztessé voltam toloncolva.

Jó, nem mondom, hogy bárhogy is ólomkamrákban vagy gulágokon éltem volna, az csak hasonlat volt. Ám kirekesztettségben éltem. Érdemlegesen.

De az az imént: nem volt hasonlat. S Payer most jön: „Mind az ideologikus (marxi), mind az ideológiakritikai (adornoi) értelmezést erőszakoltnak gondolom.” Igaz lehet, bizony. „Tandori képzettsége, azok a hagyományok, amelyek között felnőttem” (??? hol nőttem én fel??? a szüleim társaságában ugyan nem; Nemes Nagy, Ottlik, Mészöly stb. társaságában már felnőttfele voltam, kölyökkutya-író; s hol van, a szintén a jelesebb vesztesek közé sorolt Szentkuthy? lassan a lesüllyesztett Weöres? hová tűnik Jékely, Kálnoky, Berda? de főleg Szentkuthy, ismétlem) „szinte teljesen nélkülözik a baloldaliságot.” A mit?

Hogy jönnek ide „oldaliságok”? Nálam?? Semmilyen oldaliság. Ahogy nem vagyok dalmát se, holland se, bár jártam arra jó párszor, ugyanígy nem tartozik az irodalmi mű tárgykörébe, ha az ember még mondott is (1990-ben! Eörsi a *Holmiban* ki is pécézte, meg is békültünk azóta), hóbörgött is Düsseldorfban olyat, hogy ő „Rechtler”, „Rechter”, s természetes, azt az 1945-től (de nem megyek bele!) 1989-ig, nekem 1988-ig terjedő, magát mégis baloldalinak nevező rendszert (sok kulturális juttatása, sokak Trabantja és egyebe stb. ellenére) nem lehetett 1990-ben vállalni. S csak ma adódnak a József Attila-féle örök tételek örök tételes evidenciái, sajnos, újra.

De jó „oldal” nincs. Érzület van, ami plusz nélküli, és érzület, ami szellemileg „pluszos”. Hülyeség ez is.

Hogy még a baloldalinak egyáltalán nem nevezhető Nemes Nagy Ágnes is baloldalibb lett volna nálam. Örület, ismét. És hogy jön ide?

Ám nem is ez a „lényeg”. Íme, idézem: „A proteszt magatartás” – itt egy láb-jegyzet van, de én nem Payer tanulmányának egészével foglalkozom, hanem engem illető abszurdumaival (alkalmasintakkal), „szerintem – egyáltalán nem jellemző a műveire.” (Tandori Dezső műveire.)

Ah. Elutasítottam, mikor „azt mondták”, a verebek, a mackók stb. tiltakozások voltak. A koan ázsiaiság stb. Nem! Semmi ellen nem tiltakoztam azokkal, s miután 1956-ban szerencsére a „Le a vörös csillaggal!” (persze, hogy nem voltam baloldali soha!) bölcsséget a forradalmi (október 24.) iskolagyűlésen izgágán el nem kiáltottam (ahogy talán e dolgozatot sem kellene megírnom? de ma más világ van sok szempontból, sőt!), azután nem protesztettem. Így írom. Az volt a dolgom, hogy...

Nem, fogalmam sincs, mi volt a dolgom. Csak azt mondom, mi „nem”.

Semmi nem volt a dolgom, amit nem csináltam.

Egyedül a sok angol focieredmény helyett kellett volna (ugyanúgy nem érti akkor azt se) az itthoni Koala Kártyabajnokság eredményeit írnom. Mást én nem mulasztottam.

Le sem tűntem 1979 után. Csak értékeletlenül, olykor a henyeség határain is túllépve, máskor pusztulva, elveszve stb. eljutottam a KOPPAR KÖLDÜS vers-kötetig, na és? Széttűztam a nyelvet, mondják. Hol értékelték ezt? Nem voltam kanonizálva. Siklós elintézte.

Hanem: Payer egész újabb-irodalmamat nem nagyon olvasta. Nem a könyveket (az *Evidencia...* a *Katasztrófa...* A verseskötetek sora tele van a mai világot illető protesztel, mai világ: a vadkapitalizmus, már bocsánat, magyar változata). Ahogy a sokszor kitűnő B. Erzsébet (Berkes, szegény) tévedett, mikor azt mondta, nincsenek emlékezetes verseim, csak sok versem van, így téved borzalmasan durva, tudománytalan, a másikba (belém) beletaposó dolgozatbe-fejezésével Payer. Az egyhúrú Lichtensteinhez hasonlít? Megáll az ész megint.

S nem olvasta legújabb kötetemet, ha próza, ha – ismétlem – vers a forma. Nem olvassa a *Beszélőt*, nem olvassa a *Narit*, nem olvassa a *Forrást*, az *Ezredvéget*, a *Ligetet*, az *ÉS-t*, a *Holmit*, a *Palócföldet*, a *Tiszatájt...* még csak „geometriámba” (kör és négyzet), halmazelméletesi amatőrségembe sem tudja belemagyarázni, hogy tiltakozás, mert hogy nem ismerem el, hogy igazi élet, ahogy itt most pro és kontra van az élet, s képzelhető. Nem kérem számon rajta, hogy a lóverseny-nyel (abbamaradt!) a mégis-valami-világi-és-konkrétba kapaszkodtam (újabb kis henyeségem), holott ez csak feltevés a részemről, s nem komplett kép. De állj! Mit akarnék, hogy értsék??

Mivel az olvasást tovább nehezíteni nem akarom, s mert ami F. Zsolt dolgát illeti (Payer idézi őt tudományosan), az a véleményem, hogy nem Tandori hosszú (olvasni), s az élet rövid, hanem az élet hosszú, s én hosszán-szélén írtam (az életet). Ne nyújtsuk itt. De hogy miféle „jelenséget” vesznek „csak” tudomásul az olvasóim, Payer szerint, ahelyett, hogy (bár senki se olvas, mondják) olvasnának, azt megkérdezném.

Meg is teszem. Mi legnagyobb vétkem, vagyok:

A reáliákat szentnek tartó aprólékos pasi én mint jelenség?

Az értelem maximalizálója? Érzelmes a mackóféltésig?

Az értelem ködösítője? Verebekbe-transzponáló?

Vége-hossza elbeszélő költemények írója?

Hirtelen odavillantások szikráztatója, hogy a lusta v. közepes szem nem is tudja, mit látott?

A képversrajzoló?

A keleties? A nyugatias?

A sablonszerűig elzárkózó?

A széthullásig nyitott?

A munkagép?

A telhetetlen érdeklődésű?

A könnyel keresztülnéző?

Elolvashatatlanul sok könyv szerzője?

Kiállító művész?

Performer? (Abbamaradt.)

Egy-két végsőkig durva költemény poétája?

Egy-két abszolút értelmű (így reménytelen) szösszenés szerzője? Vagy miféle jelenség vagyok, akit – Payer szerint – inkább látnak, mint hogy olvasnának? Pláne akkor nem, hogy valami sokoldalú festőt nevezze meg, hanem (én imádom Lichtensteint!) épp Lichtensteint. Az asszót befejezettnek tekintem. „Ezek hát fejezve?” Osrick. „Koponyám.” Yorick. És kész. Ez.

De...

* * * * *

Egy (khm, khm, mégis) szabad világban a másság kizárása jócska vétség azért. Szakmailag mindenképpen. S elszegényítő.

Nem tudom, kiváló tehetség-e Payer. Dolgozatát nem volt kedvem alaposabban szétszedni, ha már ennyiben sem volt összerakható aztán megint. A tematikus hiányok? Amiket örökké sorolnak? Szerelmem, nőm, vágyam tárgya, monalizám, utcarongyom, madonnám, kylieminogue-om, tyereskovám? Hiányzik valami? Atyaisten, hát a kilenc kötetnyi *Nat Roid*? Ha nem detektívregények, akkor nyilván egyebek. Nyilván vagy reáliák, vagy fantázia-történetek vannak bennük a férfi és a nő, az ember és a becsület, az ember és a pénz, ember és a rémség etc. vonatkozásában. Vagy ne használjam e szót gúnyosan se? Vagy a *Vér és virághab*, a *Hosszú koporsó*, a *Zabkeselyű*... vagy a *Hét fejlövés* fikciós része? Nem sok, elismerem, tizenöt körül ily műveim száma. Nincs a szeretetről? Hát transzponálásról már nem is hallunk ma? Nem sejtünk semmit? Medve (teddy), madár, kutya stb. – oly megvetendő a velük kapcsolatban kibontott érzésvilág?

A bajnokságok világi rendszere nem hat át életünkön, legalább mint vízen a háló?

Nagyon, de nagyon a mindennapi gyakorlat és az egyéni üdv koordinátái közt élnek azok, akiknek nincs ideje, érzése, *érkezése* másképp foglalkozni a világgal, mint ahogy szokásuk, főként ha a kék-utat, zöld-utat, csíkos-erdei-ösvényt valaki más már jelzi a számukra. Ily nagyon elszaladtak az ellen-szenvek, sic?

Aztán: nagyobb baj is van a nem-olvasásnál. Hogyan írják ezt? Weöres hettitái, akik mindenkit hettitának hisznek, sirályai, akiknek a másik sirály nem igazi sirály. Payer mindenképp csak összekapkodhatott pár könyvet tőlem, aztán rajta, ill. az első két kötet jószerén már „cigi a sulivécén”, csak nem olyan jó. Akinek. Kész.

Semmi más nincs kész, nem intéződött el, nem is fog. Dolgozunk. Ezt itt nem tudományosan írtam. Nem indulatból. Nem keserűen. Nem remélve, hogy... A mai irodalmi helyzetben így semmi remény 1976 óta. Nekem.

* * * * * ¥ etc.

(Ah, Siklós már csak epizód. Szereplői észre se veszik.) „Mert nem remélek új fordulatot...”

... Mert nem remélek”

(T. S. Eliot)

Hát Payer-Imre-zsánerben nem is. Ami ugyanúgy nem személynek szól, csak a típusnak (a siklósáig meghatározott típusnak; az exponensnek, s ha önma-ga képzetes képzeteiének), ahogyan viszont az „A Dolgozat” nekem szólt. Innen egyenetlenségei.

Nem is lehet felőle semmi vita. A jegyzetei mélyebbek, sokkal. Na.

Ismét köszönöm szépen. Ez volt itt köszönetem.

És nem érdekel, ha nem lesz benne köszönet. Ha légből-kapkodás lesz rá a vád. „Egyre kevésbé rajongok...” De az irodalomért IGEN.

2003. X. 21.

